

การจับนกชายเลนเพื่อติดเครื่องหมายด้วยเทคนิคทอส่งตาข่าย (Cannon Netting)

บริเวณปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร

ทิจิ สอนสา*, สมชาย นิ่มนวล*, ไกรรัตน์ เอี่ยมอำไพ*, ดวงรัตน์ โพธิ์เที่ยง**, กุลธิดา อธิธิพร* และมงคล โมรา*

บทคัดย่อ

ทิจิ สอนสา, สมชาย นิ่มนวล, ไกรรัตน์ เอี่ยมอำไพ, ดวงรัตน์ โพธิ์เที่ยง, กุลธิดา อธิธิพร และมงคล โมรา. 2554. การจับนกชายเลนติดเครื่องหมายเพื่อศึกษาเส้นทางการอพยพ โดยใช้เทคนิคทอส่งตาข่าย (Cannon Netting) บริเวณพื้นที่ปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 125-135. ใน *ผลงานวิจัย และรายงานความก้าวหน้างานวิจัย ประจำปี 2553*. กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. กรุงเทพฯ.

การจับนกชายเลนติดเครื่องหมายเพื่อศึกษาเส้นทางการอพยพ โดยใช้เทคนิคทอส่งตาข่าย (Cannon Netting) บริเวณพื้นที่ปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ.2551 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ.2553 ปฏิบัติงานทั้งสิ้น 7 ครั้ง สามารถจับนกชายเลนติดเครื่องหมายโดยใช้ห้วงโลหะและธงสีแล้วจำนวน 4,119 ตัว ได้นกทั้งสิ้น 10 ชนิด ได้แก่ นกชายเลนปากกว้าง (*Limicola falcinellus*) นกชายเลนปากโค้ง (*Calidris ferruginea*) นกสั้ด้นคอแดง (*Calidris ruficollis*) นกสั้ด้นหัวขาว (*Calidris subminuta*) นกหัวโตขาดำ (*Charadrius alexandrinus*) นกหัวโตทรายเล็ก (*Charadrius mongolus*) นกหัวโตทรายใหญ่ (*Charadrius leschenaultii*) นกชายเลนปากซ้อน (*Eurynorhynchus pygmeus*) นกพลิกหิน (*Arenaria interpres*) และนกน้อตเล็ก (*Calidris canutus*) โดยสามารถจับนกหัวโตทรายเล็กได้มากที่สุดจำนวน 2,519 ตัว คิดเป็นร้อยละ 61 ของจำนวนนกทั้งหมดที่สามารถจับและทำเครื่องหมายได้

คำนำ

บริเวณปากแม่น้ำท่าจีนมีลักษณะเป็นหาดเลนปากแม่น้ำ (Mud plane) ในช่วงฤดูอพยพตั้งแต่เดือนกันยายนถึงเดือนเมษายนจะมีนกมาอาศัยจำนวนมาก และในเวลาน้ำทะเลขึ้นสูง (high tide) นกจะย้ายขึ้นมาอาศัยพักบริเวณนาเกลือ จะพบได้บริเวณนาเกลือบ้านโคกขามและนาเกลือสมุทรนิรัตน์ จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ตอนบนของอ่าวไทยตอนใน (Inner Gulf of Thailand) จากการสำรวจพบนกในกลุ่มนกชายเลนกว่า 40 ชนิด ในจำนวนนี้พบนกที่มีความสำคัญระดับโลกอยู่ด้วยหลายชนิด เช่น นกชายเลนปากซ้อน นกทะเลขาเขียวลายจุด ซึ่งมีสถานะภาพเป็นนกที่ถูกคุกคาม มีจำนวนประชากรทั่วโลกน้อยมาก

การติดเครื่องหมายนกชายเลนเพื่อศึกษาเส้นทางการอพยพของนกในกลุ่มนกชายเลน จำเป็นต้องทำเครื่องหมายที่ตัวนก เพื่อให้ง่ายต่อการสำรวจโดยกล้องส่องทางไกล โดยการติดธงสี (Leg flag) บริเวณขาของนก ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องทำการจับนกให้ได้โดยยังมีชีวิตอยู่ เมื่อทำการติดเครื่องหมายธงสีแล้วจึงปล่อยคืนสู่ธรรมชาติ

เทคนิคการจับนกโดยทอส่งตาข่าย (Cannon Netting) เป็นการประยุกต์อุปกรณ์ทอแรงดันมาใช้ร่วมกับตาข่าย เพื่อให้สามารถจับนกได้ครั้งละหลายๆ และสามารถเลือกกลุ่มนกที่ต้องการจับได้ ซึ่งช่วยให้สามารถติดเครื่องหมายนกกลุ่มนกชายเลนได้จำนวนมากขึ้น

* สถานีวิจัยสัตว์ป่าบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์

** กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

ภาพที่ 1 พื้นที่ปฏิบัติงานบริเวณปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร

อุปกรณ์และวิธีการ

อุปกรณ์

1. อุปกรณ์ชุดทอส่งตาข่าย
2. ตาข่ายจับนกขนาดต่างๆ
3. กรงผ้าสำหรับใส่นก
4. อุปกรณ์ในการเก็บข้อมูล
 - แบบฟอร์มสำหรับกรอกข้อมูล
 - เครื่องมือวัดขนาดนก (เวอร์เนียร์, ไม้บรรทัดสำหรับวัดปีก)
 - เครื่องชั่งพร้อมอุปกรณ์สำหรับใส่กรง(ถุงผ้า, กระบอกใส่กรง)
5. อุปกรณ์สำหรับติดเครื่องหมาย
 - ห่วงโลหะที่มีหมายเลขประจำตัว
 - ธงสี
 - คีมสำหรับใช้ใส่ห่วงโลหะ
6. วิทยุสื่อสาร
7. กล้องบันทึกภาพ
8. คู่มือดูนก, คู่มือจำแนกชนิดนก, คู่มือระดับน้ำทะเล

วิธีการปฏิบัติงาน

ในการปฏิบัติงานแต่ละครั้งจะใช้เวลาในการทำงานประมาณ 7 วัน โดยจะแบ่งเป็นขั้นตอนในการสำรวจพื้นที่และขั้นตอนการปฏิบัติงาน

ช่วงเวลาในการปฏิบัติงานจะเลือกช่วงเวลาที่นกชายเลนเริ่มอพยพมาในพื้นที่จนถึงช่วงอพยพกลับตั้งแต่เดือนกันยายนจนถึงเดือนมีนาคมของทุกปี โดยเลือกช่วงที่ระดับน้ำทะเลขึ้นสูงจนท่วมบริเวณปากแม่น้ำและหาดเลนในช่วงเช้าจนถึงสาย ซึ่งนกชายเลนส่วนใหญ่หรือทั้งหมดย้ายเข้ามาพักหรือเข้ามาหากินบริเวณนาเกลือ โดยแบ่งทีมออกไปสำรวจตามจุดต่างๆ ที่คาดว่าจะมีนกมาลงพักหรือหากิน

การสำรวจพื้นที่

ก่อนการปฏิบัติงานทุกครั้งจะมีการสำรวจพื้นที่เพื่อดูว่านกที่ต้องการจับอาศัยอยู่บริเวณใด เก็บข้อมูลจุดที่นกมาลง ชนิดนกที่พบ จำนวนนกแต่ละชนิดที่พบ เวลาที่นกย้ายมาพักและเวลาที่นกเริ่มบินกลับไปหากินชายทะเล จากนั้นทำการสำรวจพื้นที่ที่นกมาลง ระดับน้ำในแปลงนาเกลือหมายจุดสำหรับติดตั้งอุปกรณ์ทอส่งตาข่ายซึ่งส่วนใหญ่จะติดตั้งบริเวณคันนาเกลือ ซึ่งต้องมีความกว้างไม่ต่ำกว่า 1 เมตร มีความยาวเพียงพอสำหรับวางตาข่ายจับนกและมีความแข็งแรงพอที่จะรับแรงส่งของอุปกรณ์ทอส่งตาข่าย นกบางแปลงที่นกลงหากินหนาแน่นและแข็งแรงพอก็สามารถติดตั้งอุปกรณ์บนพื้นนาได้เช่นกัน

ในการสำรวจพื้นที่แต่ละครั้งจะทำการสำรวจจุดที่นกมาพักและตำแหน่งติดตั้งอุปกรณ์ทอส่งตาข่าย 5-7 ตำแหน่ง เพื่อเลือกชนิดของนกที่ต้องการจับและสำหรับการทำงาน 4-5 ครั้ง ซึ่งในการปฏิบัติงาน

1 วัน จะสามารถจับนกและติดตั้งอุปกรณ์ได้เพียง 1-2 ตำแหน่งเท่านั้น เนื่องจากข้อจำกัดของอุปกรณ์และเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงาน

การติดตั้งอุปกรณ์

เมื่อเลือกพื้นที่และจุดติดตั้งอุปกรณ์ท่อนส่งตาข่ายได้แล้ว การติดตั้งอุปกรณ์จะทำการติดตั้งในช่วงเช้าหรือช่วงที่นกออกหากิน โดยการติดตั้งอุปกรณ์ต้องเสร็จสิ้นก่อนเวลาที่นกจะบินมาพักในพื้นที่ที่เลือกไว้ การพลาญอุปกรณ์ทั้งชุดท่อนส่งตาข่ายและตาข่ายมีความสำคัญมาก เพื่อที่นกจะไม่ผิตสังเกต ส่วนใหญ่สิ่งที่ใช้พลาญอุปกรณ์จะเป็นสิ่งที่พบได้ในพื้นที่ใกล้ ๆ กับจุดที่ติดตั้งอุปกรณ์ เช่น ต้นชะคราม หน้าดินในนาเกลือที่แห้งแล้วลอกเป็นแผ่น หรือหากไม่มีจะใช้ดินโคลนนาเกลือมาทาที่ตาข่ายก็สามารถทำได้

การจับนก

เมื่อน้ำทะเลสูงขึ้นจนน้ำท่วมพื้นที่หากินบริเวณชายทะเล นกจะบินย้ายเข้ามาพักบริเวณนาเกลือ หากนกบินมาลงในพื้นที่ที่ติดตั้งอุปกรณ์ไว้เป็นนกชนิดที่ต้องการและมีจำนวนมากพอ ก็สามารถยิงตาข่ายเพื่อจับนกได้ทันที แต่ก่อนทำการยิงท่อนส่งตาข่ายต้องแน่ใจว่านกอยู่ในพื้นที่ปลอดภัยในระยะ 2-10 เมตร จากแนวตาข่าย

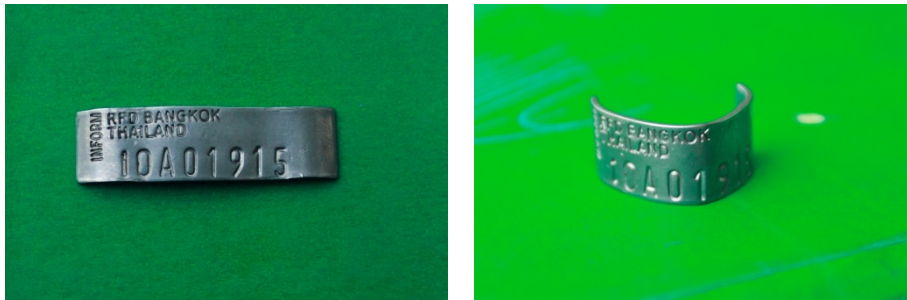
หากพบว่าเมื่อระดับน้ำทะเลขึ้นสูงสุดแล้วยังไม่มีนกในพื้นที่จับ แต่พบนกในแปลงนาข้างเคียง จะทำการต้อนนกให้เข้ามาในพื้นที่จับโดยใช้คนเดินต้อนเพื่อให้นกเข้าไปอยู่ในพื้นที่ที่ต้องการ ในการเดินต้อนนกนั้น วิธีการต้อนจะเดินช้า ๆ เข้าหานกเพื่อให้นกค่อย ๆ ขยับหรือเดินเข้าไปในพื้นที่เป้าหมาย เมื่อยิงตาข่ายออกไปแล้ว การจับนกใส่กรงจะทำด้วยความระมัดระวังและรวดเร็ว เนื่องจากบางพื้นที่บริเวณแปลงนามีน้ำท่วมขัง นกอาจจะได้รับบาดเจ็บหรือตายได้

การเก็บข้อมูลและการทำเครื่องหมาย

หลังจากจับนกออกจากตาข่ายใส่กรงผ้าที่เตรียมไว้แล้ว ทำการเคลื่อนย้ายนกไปยังจุดที่จะทำงาน โดยวางกรงในร่มและมีอากาศถ่ายเทสะดวก จากนั้นจึงทำการเก็บข้อมูลชีวสัญญาณของนก (bio data) และทำการติดเครื่องหมายต่อไป (banding and flagging)

การเก็บข้อมูลของนกจะทำการจำแนกชนิดนก เพศ อายุของนก การผลิตขน ปริมาณไขมัน กล้ามเนื้อ เก็บข้อมูลวัดขนาดสัดส่วนต่างๆ ของนก เช่น ความยาวจากท้ายทอยถึงปาก ความยาวปาก ความยาวปีก ความยาวแข้ง น้ำหนักของนก ฯลฯ ทำการจดบันทึกข้อมูลลงในแบบฟอร์ม

การติดเครื่องหมายจะติดห่วงขาโลหะที่ขานกข้างซ้าย ซึ่งในห่วงขาโลหะจะมีรหัสซึ่งเป็นรหัสประจำตัวของนกแต่ละตัว ซึ่งการติดห่วงขาโลหะนั้นจะเลือกขนาดตามขนาดเส้นรอบวงของขานกเพื่อไม่ให้ห่วงขาเล็กเกินไปจนบีบขานกทำให้นกได้รับบาดเจ็บ และไม่ให้หลวมเกินไปจนอาจหลุดได้ โดยจะมีรายละเอียดดังภาพที่ 2

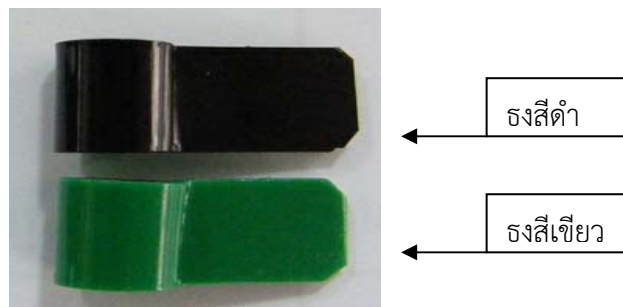

ภาพที่ 2 ห่วงโลหะที่ใช้สำหรับทำเครื่องหมายนก

THAILAND หมายถึง ประเทศไทย

RFD (Royal Forest Department) หมายถึง กรมป่าไม้ (ห่วงโลหะรุ่นเก่า) หรือ DNP (Department of National Park, Wildlife and Plant Conservation) หมายถึง กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช (ห่วงโลหะรุ่นใหม่)

10A 01915 รหัส 10A หมายถึง ขนาดของห่วงขานก ซึ่งนกชนิดใดจะใช้นักใดจะขึ้นอยู่กับเส้นผ่านศูนย์กลางเส้นรอบวงของขานก รหัส 01915 คือรหัสประจำตัวของนกตัวนั้นๆ

ภาพที่ 3 ธงสีที่ใช้ในการทำเครื่องหมายแสดงว่าเป็นนกที่ผ่านมายังประเทศไทย

ขาข้างขวาจะทำการติดธงสี ซึ่งในประเทศไทยใช้ธงสีสองสี ข้างบนใช้ธงสีดำ ข้างล่างใช้ธงสีเขียว (Environment Australia, 2001) นกขนาดใหญ่ที่มีช่วงขายาวจะทำการติดธงสีในส่วนน่อง (tibia) ทั้งสองสี ส่วนนกที่มีช่วงขาค่อนข้างสั้นจะทำการติดธงสีดำที่น่องและติดธงสีเขียวในส่วนแข้ง (tarsus) ซึ่งธงสีจะมีขนาดตามขนาดของขานกเช่นเดียวกับห่วงโลหะ จากนั้นทำการบันทึกภาพเป็นหลักฐาน แล้วจึงทำการปล่อยนกคืนสู่ธรรมชาติ

(last updated June 2007)

KEY: Provisional/Available Discontinued

Master	Lower	White	Black	Blue	Green	Orange	Yellow	Other
Upper								
White	White no flag North Island NEW ZEALAND	White no flag Shanghai CHINA	White no flag Taipei CHINA	White no flag South Island NEW ZEALAND	White no flag KOREA	White no flag Hong Kong CHINA		Yellow band Dark Green flag Alaska USA
Black	Black no flag Shanghai CHINA	Black no flag S Philippines PHILIPPINES	Black no flag Inner Gulf THAILAND	Black no flag Java INDONESIA	Black no flag Malaysia		Dark Green flag Yellow band Alaska USA	
Blue	Blue no flag Northern Japan JAPAN	Blue no flag Central Japan JAPAN	Blue no flag Hainan-Guangxi China	Blue no flag Northern Japan JAPAN	Blue no flag MONGOLIA	Blue no flag Southern Japan JAPAN	Blue no flag Yellow River Delta China	Pale Blue White Wrangel Island RUSSIA
Green	Green no flag QLD AUSTRALIA	Green no flag Singapore SINGAPORE	Green no flag Cambodia	Green no flag Jiangsu China	Green no flag Delay Use	Green no flag N Yellow Sea CHINA	Green no flag Gulf of Carp. Australia	Pale Blue nothing N Chukotka RUSSIA
Orange	Orange no flag Victoria AUSTRALIA	Orange no flag Sumatra INDONESIA	Orange no flag Tasmania AUSTRALIA	Orange no flag NSW AUSTRALIA	Orange no flag Delay Use	Orange no flag SA AUSTRALIA		Pale Green nothing S Chukotka RUSSIA
Yellow	Yellow no flag NWA AUSTRALIA	Yellow no flag Sakhalin Island RUSSIA	Yellow no flag Kamchatka RUSSIA	Yellow no flag Darwin region Australia	Yellow no flag VIETNAM	Yellow no flag SW WA AUSTRALIA	Yellow no flag Delay Use	

Prepared by: Doug Watkins, Wetlands International - Oceania
doug.watkins@wetlands-oceania.org

Find more information on the Protocol at:
<http://www.tasweb.com.au/awsg/>

ภาพที่ 4 แสดงสีของธงสำหรับติดเครื่องหมายนกอพยพในเขตเส้นทางอพยพเอเชียตะวันออกเฉียง-ออสเตรเลีย

ในขั้นตอนการเก็บข้อมูลและติดเครื่องหมายจะทำได้ด้วยความระมัดระวัง รวดเร็วและถูกต้องที่สุด หากนกที่จับได้มีจำนวนมากเกินไปจะตัดข้อมูลบางส่วนที่ต้องวัดออกไป ในการทำงานตั้งแต่จับนกได้จนกระทั่งปล่อยนกตัวสุดท้ายเสร็จไม่ควรใช้เวลานานเกินกว่า 3 ชั่วโมง เนื่องจากนกที่ถูกจับจะเกิดความเครียดและอ่อนเพลียจนอาจทำให้นกบาดเจ็บและตายได้

ข้อมูลที่ได้จะทำการรวบรวมโดยกลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช เพื่อเก็บไว้เป็นฐานข้อมูลและตรวจสอบหากมีรายงานการพบหรือเจอนกที่มีเครื่องหมายในพื้นที่อื่นๆ

ผลการศึกษา

ชนิดและพฤติกรรมของนก

จากการสำรวจชนิดของนกชายเลนในพื้นที่ปฏิบัติงานพบนกในกลุ่มนกชายเลนกว่า 35 ชนิด ส่วนใหญ่อาศัยและหากินเป็นกลุ่ม ชนิดที่พบเป็นจำนวนมากอยู่รวมกันเป็นกลุ่มมากกว่า 5,000 ตัว เช่น นกหัวโตทรายใหญ่ นกหัวโตทรายเล็ก นกสตี้นท์คอแดง นกปากแฉ่นหางดำ นกอีโก้ยใหญ่ นกอีโก้ยเล็ก ฯลฯ ซึ่งในจำนวนนี้พบนกชายเลนปากช้อน (*Eurynorhynchus pygmeus*) มีสถานะภาพใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (Critically Endangered-CR) และนกทะเลขาเขียวลายจุด (*Tringa guttifer*) ซึ่งเป็นนกที่มีสถานะภาพใกล้สูญพันธุ์ (Endangered-EN) (IUCN, 2010) โดยชนิดนกที่พบในพื้นที่ปฏิบัติงานทั้งหมดแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ชนิดนกชายเลนที่สำรวจพบในพื้นที่ปากแม่น้ำท่าจีน

No.	Thai Name	Common Name	Scientific Name
1	ปากแอนหางดำ	Black-tailed Godwit	<i>Limosa limosa</i>
2	ปากแอนหางลาย	Bar-tailed Godwit	<i>Limosa lapponica</i>
3	อีโก้เล็ก	Whimbrel	<i>Numenius phaeopus</i>
4	อีโก้ใหญ่	Eurasian Curlew	<i>Numenius arquata</i>
5	ทะเลสาแดงลายจุด	Spotted Redshank	<i>Tringa erythropus</i>
6	ทะเลสาแดงธรรมดา	Common Redshank	<i>Tringa totanus</i>
7	ชายเลนบึง	Marsh Sandpiper	<i>Tringa stagnatilis</i>
8	ทะเลสาเขียว	Common Greenshank	<i>Tringa nebularia</i>
9	ทะเลสาเขียวลายจุด	Nordmann's Greenshank	<i>Tringa guttifer</i>
10	ชายเลนน้ำจืด	Wood Sandpiper	<i>Tringa glareola</i>
11	ชายเลนปากแอน	Terek Sandpiper	<i>Xenus cinereus</i>
12	เด้าดิน	Common Sandpiper	<i>Actitis hypoleucos</i>
13	พลิกหิน	Ruddy Turnstone	<i>Arenaria interpres</i>
14	ซ่อมทะเลอกแดง	Asian Dowitcher	<i>Limnodromus semipalmatus</i>
15	นို့ดใหญ่	Great Knot	<i>Calidris tenuirostris</i>
16	นို့ดเล็ก	Red Knot	<i>Calidris canutus</i>
17	คอสั้นตีนไว	Sanderling	<i>Calidris alba</i>
18	ชายเลนปากช้อน	Spoon-billed Sandpiper	<i>Eurynorhynchus pygmeus</i>
19	สตั๊นท์เล็ก	Little Stint	<i>Calidris minuta</i>
20	สตั๊นท์คอแดง	Red-necked Stint	<i>Calidris ruficollis</i>
21	สตั๊นท์อกเทา	Temminck's stint	<i>Calidris temminckii</i>
22	สตั๊นท์นิ้วยาว	Long-Toed Stint	<i>Calidris subminuta</i>
23	ชายเลนกระหม่อมแดง	Sharp-tailed Sandpiper	<i>Calidris acuminata</i>
24	ชายเลนท้องดำ	Dunlin	<i>Calidris alpina</i>
25	ชายเลนปากโค้ง	Curlew Sandpiper	<i>Calidris ferruginea</i>
26	ชายเลนปากกว้าง	Broad-Billed Sandpiper	<i>Limicola falcinellus</i>
27	ร๊ฟ	Ruff	<i>Philomachus pugnax</i>
28	ตีนเทียน	Black-winged Stilt	<i>Himantopus himantopus</i>
29	ปากงอน	Pied Avocet	<i>Recurvirostra avosetta</i>
30	หัวโตหลังจุดสีทอง	Pacific Golden Plover	<i>Pluvialis fulva</i>
31	หัวโตสีเทา	Grey Plover	<i>Pluvialis squatarola</i>
32	หัวโตเล็กขาเหลือง	Little Ringed Plover	<i>Charadrius dubius</i>
33	หัวโตขาดำ	Kentish Plover	<i>Charadrius alexandrinus</i>
34	หัวโตทรายเล็ก	Lesser Sand Plover	<i>Charadrius mongolus</i>
35	หัวโตทรายใหญ่	Greater Sand plover	<i>Charadrius leschenaultii</i>

นกชายเลนกลุ่มที่ทำการศึกษามีพฤติกรรมในการเลือกใช้พื้นที่แตกต่างกัน ซึ่งจากการศึกษาพบว่ากลุ่มนก มีพฤติกรรมมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ของนาในแต่ละแห่งสามารถสรุปได้ดังนี้

นกกลุ่มที่มีขนาดเล็ก ในกลุ่มนกหัวโต นกสตั๊นท์ จะเลือกพื้นที่นาหรือบ่อที่มีลักษณะค่อนข้างแห้ง ตื้น หรือพื้นนาแฉะระดับน้ำตื้น ในช่วงน้ำทะเลขึ้นจะพบว่านกมีพฤติกรรมในการเดินไปมาหากินบริเวณพื้นนาไปด้วย และยังพบว่าพื้นที่บางแห่งยังเป็นที่พักนอนด้วย

นกในกลุ่มที่มีขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ นกกลุ่มนี้มีลักษณะเป็นนกที่มีขายาวดังนั้นลักษณะและพื้นที่ที่มาพักหากินจะแตกต่างจากนกขนาดเล็กที่มีขาสั้น ได้แก่ กลุ่มนกอีโก้ย นกปากแอน นกทะเลขาเขียว นกทะเลขาแดง โดยนกในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเลือกลงในพื้นที่ที่มีน้ำท่วมขัง

ผลการจับนกและติดเครื่องหมาย

จากการปฏิบัติงานสามารถจับนกติดเครื่องหมายเพื่อศึกษาเส้นทางการอพยพบริเวณจังหวัดสมุทรสาคร ได้ผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ชนิดและจำนวนนกที่จับได้บริเวณจังหวัดสมุทรสาคร

ลำดับ	ชนิดนก	2551				2552	2553		รวม
		ครั้งที่ 1 17 มกราคม	ครั้งที่ 2 18-21 มีนาคม	ครั้งที่ 3 18-22 กันยายน	ครั้งที่ 4 10-12 ธันวาคม	ครั้งที่ 5 23-26 กันยายน	ครั้งที่ 6 25-28 กุมภาพันธ์	ครั้งที่ 7 10-15 ตุลาคม	
1	ชายเลนปากกว้าง	18	23	269	14	46	114	5	489
2	ชายเลนปากโค้ง	3	5	55	-	2	254	36	355
3	สตินท์คอแดง	10	69	160	3	42	115	298	697
4	หัวโตขาดำ	11	2	-	-	-	-	-	13
5	หัวโตทรายเล็ก	78	14	464	39	269	842	813	2,519
6	หัวโตทรายใหญ่	1	1	10	1	6	17	2	38
7	สตินท์นํ้ายาว	-	-	1	-	3	-	-	4
8	ชายเลนปากซ้อน	-	-	-	-	-	1	-	1
9	พลิกหิน	-	-	-	-	-	2	-	2
10	นํ้าตเล็ก	-	-	-	-	-	-	1	1
	รวม	121	114	959	57	368	1,345	1,155	4,119

สรุปผลศึกษา

การจับนกติดเครื่องหมายเพื่อศึกษาเส้นทางการอพยพของนกในกลุ่มนกชายเลนในพื้นที่นาเกลือโคกขามและนาเกลือสมุทรสมรณรัตน์ตั้งแต่ เดือน มกราคม พ.ศ. 2551 จนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2553 ดำเนินการจับนกไปแล้วทั้งสิ้น 7 ครั้ง สามารถจับนกติดเครื่องหมายได้แล้วทั้งสิ้น 10 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 28 ของชนิดนกกลุ่มนกชายเลนที่สำรวจพบในพื้นที่ เป็นจำนวนทั้งสิ้น 4,119 ตัว ทั้งนี้รวมถึงนกที่สามารถจับซ้ำได้ด้วย

นกที่สามารถจับติดเครื่องหมายได้มากที่สุดคือ นกหัวโตทรายเล็ก จำนวน 2,519 ตัว คิดเป็นร้อยละ 61 ของนกที่จับได้ทั้งหมด

นกที่สามารถจับติดเครื่องหมายได้มารองลงมาคือ นกสั้ด้นท์คอแดง จำนวน 697 ตัว คิดเป็นร้อยละ 17 ของนกที่จับได้ทั้งหมด

และสามารถจับนกชายเลนปากช้อน (Spoon-billed Sandpiper) และติดเครื่องหมายได้ 1 ตัว ซึ่งเป็นนกที่มีความสำคัญระดับโลกซึ่งถูกจัดให้เป็นนกที่มีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (Critically Endangered : CR) (IUCN, 2010) เนื่องจากพื้นที่ในการทำรังวางไข่ลดลงและจำนวนประชากรลดลงอย่างรวดเร็ว (Zockler *et al.*, 2010)

ข้อเสนอแนะ

การจับนกเพื่อศึกษาเส้นทางการอพยพมุ่งหวังเพื่อการวิจัยและศึกษาเส้นทางการอพยพของนก ดังนั้นความปลอดภัยและสุขภาพของนกมีความสำคัญอย่างยิ่ง การทำงานจะต้องใช้ความระมัดระวังอย่างสูงสุด ควรใช้เวลาทำงานตั้งแต่จับนกได้จนเสร็จสิ้นไม่เกิน 3 ชั่วโมง

ในการปฏิบัติงานจับนกชายเลนติดเครื่องหมายเพื่อศึกษาเส้นทางการอพยพด้วยเทคนิคทอส่งตาข่าย (Cannon Net) ต้องดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ผู้ชำนาญ และต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง เนื่องจากอุปกรณ์มีส่วนประกอบของดินดำ (Black powder) ซึ่งจัดเป็นวัตถุระเบิด ใช้เป็นแรงขับเพื่อส่งตาข่าย มีความรุนแรงและอันตรายอย่างยิ่ง

นกในกลุ่มนกชายเลนทุกชนิดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตาม พรบ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 การจับนกต้องกระทำเพื่อการศึกษาวิจัยโดยเจ้าหน้าที่หรือได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช

ขอขอบพระคุณ

เจ้าหน้าที่สถานีวิจัยสัตว์ป่าบึงบอระเพ็ด
อาจารย์ฟิลลิป ดี รววด์
ศูนย์วิจัยป่าชายเลนที่ 2
เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาประทับช้าง
ชมรมอนุรักษ์นกโคกขาม
บริษัท ขุนสมุทรนิรัตน์ จำกัด
ชาวบ้านเจ้าของนาเกลือบ้านโคกขาม

นักดูนกท่านใดพบนกที่ติดเครื่องหมายธงสีที่โปรดร่วมแจ้งข้อมูลได้ที่
กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า อาคารไฟโรจน์สุวรรณกร ชั้น 4 สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า
กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรุงเทพฯ 10900
คุณดวงรัตน์ โพธิ์เที่ยง โทรศัพท์ 02-579-6666 ต่อ 1670, 1671, 1677
Email: duangrat@dnpp.go.th

เอกสารอ้างอิง

- จารุจินต์ นฤตะภักดิ์และคณะ, 2550. **คู่มือดูนก หมดบุญส่ง เลชะกุล นกเมืองไทย**. คณะบุคคลนายแพทย์บุญส่ง เลชะกุล. สมาคมนิสิตเก่ามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในพระบรมราชูปถัมภ์. กรุงเทพฯ.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548. **บทสรุป ชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามของประเทศไทย : สัตว์มีกระดูกสันหลัง** กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ. 40 หน้า.
- อุรัสยาน์ บุญประมุข, 2553. **การศึกษาพฤติกรรมการหาอาหารในนาเกลือของนกชายเลนอพยพสกุล *Calidris* บริเวณบ้านโคกขาม จังหวัดสมุทรสาคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 133 หน้า.
- Environment Australia, 2001. **Colour Flagging Protocol for Migratory Shorebirds in the East Asian-Australasian Flyway**. Commonwealth of Australia. CANBERRA ACT 2601.
- IUCN 2010. IUCN Red List of Threatened Species. Version 2010.4. <www.iucnredlist.org>. Downloaded on **28 March 2011**.
- Zockler, C., Syroechkovskiy, E.E., and Atkinson, P.W. 2010. Rapid and Continued Population decline in the Spoon-billed Sandpiper. *Eurynorhynchus pymeus* indicates imminent extinction unless conservation action is taken. Bird Conservation International 20 : 95-111.
-

ภาพผนวกที่ 1

ภาพการปฏิบัติงานและสภาพพื้นที่บริเวณนาเกลือสมุทรฉัตรและนาเกลือบ้านโคกขาม